

Írta: Molnár László

Gyorsjelentés a fogyatékos emberek helyzetéről

A kötetet a Szociális Szakmai Szövetség jelentette meg Pillanatképek sorozatában. Nem tudományos igényű elemzést, nem is szociográfiát tart a kezében az olvasó. A „gyorsjelentés” műfaji lényege, hogy szemelvényekkel illusztrálva mutat be jelenségeket, társadalmi helyzeteket, esetünkben a fogyatékosokét a mai Magyarországon.

A gyorsjelentés segélykiáltás a fogyatékosokért. Kérdés persze, hogy a döntéshozók elalvás előtti olvasmánya lesz-e?

A rendszerváltás után hét évvel megjelent könyv hiteles tudósítás arról, hogy az új korszak nem hozott érdemi javulást a fogyatékosok életlehetőségeiben. A kötet szerkesztői és egyben a kisebb lélegzetű tanulmányok írói – Kováts András és Tausz Katalin – könyvük elején pregnáns leírását adják a fogyatékoságok eltérő szakmai és szociálpolitikai megközelítésének. „Ha a fogyatékoságot csupán egészségügyi problémának tekintik, az erőfeszítések az egyén testi és szellemi állapotának megváltoztatására irányulnak. Ha a javak és erőforrások egyenlőtlen elosztásából származó hátrányos helyzetként értelmezik, a szociális ellátó rendszer hivatott a hátrányok mérséklésére. Ha devianciaként kezelik, vagyis az elfogadott fizikai és egészségügyi normáktól való eltérésként fogják fel, a „normaszerű” és attól eltérő csoportok zavartalan együttélésének megvalósításán kell fáradozni. Ha a fogyatékoságot társadalmi és emberi jogi kérdésként kezeljük, akkor nem az egyének csoportok fizikai és szellemi korlátaira helyezük a hangsúlyt, hanem arra, miként korlátozza a fizikai és szociális környezet e csoportok és egyének életét.”

Ha bizonytalanok volnánk, hogy vajon melyik megközelítésmód az uralkodó nálunk, minden kétséget eloszlatandó olvashatjuk: „...a fogyatékoságot, a fogyatékos emberek problémáit Magyarországon a mai napig elsősorban orvosi, pszichológiai, vagy gyógypedagógiai ügyként kezelik. Azt, hogy a fogyatékos ember szegény, munkanélküli, alacsonyán iskolázott, vagy azt, hogy az önálló életvezetés lehetőségei nem biztosítottak számára, járulékos problémának tekintik. Ezen szemlélet szerint a társadalmi hátrányokért az egyén veleszületett vagy szerzett „fogyatéka” a felelős; tehát a kiváltó biológiai vagy pszichés ok megszüntetésén kell fáradozni, s az a társadalmi hátrányok megszűnését eredményezi. A fogyatékos emberek rehabilitációja ez esetben döntően csak az egyén rehabilitációja.”

A szemelvényekből drámai képet kapunk a fogyatékkal élés hétköznapijairól, többek között arról, hogy nem csupán az érintetteket sújtja, de egész családok életének meghatározója lehet. Kilátástalan családi helyzetek tárulnak föl a segélykérő levelekből. Az anya értelmi fogyatékos gyermeke mellett nem tud munkát vállalni, kisebbik gyermekével GYES-en van. Jövedelmük a családi pótlék és a GYES. Albérletben laknak, ahol csak villannyal lehet fűteni, azaz lehetett, amíg ki nem kapcsolták, januárban.

Döböntően olvastam a könyvben annak az anyának a levelét, akinek gyermeke egyedülállóan ritka betegséggel született – értelmileg akadályozott, fájdalomérzet-hiányos, verejtékezés képtelen – és 1989-1990 táján magam is igyekeztem segíteni problémájuk megoldásában. Sikertelenül.

Az anya „szokatlan” igényei nehezítették a megfelelő konstrukció megtalálását. Ragaszkodott hozzá, hogy 24 órás felügyeletet igénylő gyermekét maga gondozhassa

otthonukban, szeretne volna, ha iskolába, közösségbe járhatna a fia, hiszen joga van hozzá, – mondta akkoriban, amikor ez még szokatlanul hangzott. A különös, egyedi helyzetre a hivatásos anyaság nem létező jogintézménye lehetett volna a szociálpolitika válasza. Azonban az illetékesek veszélyes precedenst láttak a hivatásos anyaság engedélyezésében, s nem értették az anya ragaszkodását fiához. Hiszen van megoldás, mondták, az egészségügyi gyermekotthon, amit a családban nem tartható beteggyermeknek hoztak létre, és a többségnek megfelel.

Vajon azóta hogyan alakult sorsuk?

A könyv a fogyatékosok életének valamennyi színterét érinti, többek között a család mellett az intézeti viszonyokat, az egészségügyi rehabilitáció és rehabilitáció, az oktatás, szakképzés, foglalkoztatás kérdéseit és a jövedelmi viszonyokat.

A válogatás során a szerkesztők nem követték el azt a jellemző hibát, hogy a legjobb érdekérvényesítő csoportról írnak a legtöbbet.

Helyes arányban mutatják be a tradicionálisan fogyatékosnak minősített csoportokat, és az egészségkárosodások köréből is választottak eseteket.

Az intézeti életviszonyok súlyos hiányosságairól is tudósít a jelentés. Erről már korábban értesülhetett a közvélemény az állampolgári jogok országgyűlési biztosa jelentéséből.

Az emberhez méltatlan viszonyokról egy kiragadott példa: az intézetekben az egy bennlakóra jutó hely fele akkora, mint a börtönökben.

De mindennél többet mond egy intézetben élő 47 éves férfi három kívánsága:

- „1. Almaim álma, hogy legyen saját WC-m.
2. Több segítő szándékú nővért, esetleg mentálhigiénés nővért. Mindegy, hogy milyen végzettségűek, csak rám nyissák az ajtót.
3. Újra a WC, esetleg zuhanyozó is.”

Igen. Ennyi.

Kiknek is ajánlhatnánk a könyvet? A döntési helyzetben lévőknek különösképpen, ezen kívül, pedig mindenkinek.

(Gyorsjelentés a fogyatékos emberek helyzetéről, Szociális Szakmai Szövetség, Budapest, 1997.)